

Article Arrival Date
12.09.2022

Article Published Date
20.12.2023

MODA TASARIM BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN “TEKSTİL VE MODA TASARIMINDA GELENEKSELİN YAŞATILMASI” KONULU ÖZGÜN ÇALIŞMALARI

Sayara YERGESHOVA

H.A.Yesevi Üniversitesi, ORG0000-0003-0953-3260

Özet

Geleneksel sanatlarımız arasında önemli bir yere sahip olan geleneksel tekstil sanatları diğer el zanaatları gibi yok olma tehdidi ile yüz yüzedir. Etno-kültürel yapısıyla sözsüz bir iletişim aracı olan ve yöresel olarak farklı özelliklere sahip olan geleneksel tekstillerimiz, değerlerimize ve geçmişimize sahip çıkmak ve unutulup yok olmalarına engel olarak onları günümüze taşımak için tekstil alanında tasarım yapan kişiler için önemlidir. Tekstil ve moda tasarımcıları için geleneksel farkındalık ve kültürel sürdürülebilirlik bilinci önemlidir. Bu nedenle yazının konusu, hızlı bir yozlaşma sürecine giren geleneklerin yok olmasına karşı çıkan önemli tasarım ekolleri gibi tekstil üretim geleneklerimizin ehil olmayan ellerde yozlaştırılmasına ve yok edilmesine karşı çıkmak, küreselleşmenin karşısında yerelleşme ile durabilmek, moda sektöründe tasarım öğrencilerine geleneksel kumaşları tanıtmak olarak belirlenmiştir. Bu çalışmada, geleneksel değerleri kaybetmemek, giderek farklı bakış açıları kazanan giysi tasarımlarında etnik kökeni işleyerek farklı ve özgün giysi çizimleri oluşturmak, belli bir hedef kitleye sahip olarak sektörü ve pazarı ilgi çekici kılmak, bu alanda araştırma yapacak tasarımcılara örnek bir çalışma sunmak, Kazak geleneksel kumaş özelliklerini tanımak, yeni ve gelecek nesillerin faydalanması bakımından bilimsel bir yaklaşımla incelenip belgelenecek kültüre katkı sağlamak, giysi çiziminde, geleneksel kumaşı esin kaynağı olarak kullanılma sürecini ortaya koymak ve bu sürece örnek oluşturmak açısından ve bu konuda literatüre yazılı bir kaynak geçmesi adına da önemlidir. Belgesel tarama yöntemi kullanılarak hazırlanan çalışmada, ülkemizde ünlü tasarımcıların koleksiyonları incelenmiş, örneklenmiş ve kültürel farklılık vurgusuna dikkat çekilmiştir. Moda tasarımı bölümünde eğitim gören 3-sınıf öğrenciler tarafından bu konu doğrultusunda özgün çalışmalar yapılmış, çalışmanın önemi vurgulanmaya çalışılmış ve sonuç bölümünde tartışma ve önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Geleneksel, Tekstil ve Moda Tasarımı, Sürdürülebilirlik.

1. Giriş

Giyim, insanların örtünme ihtiyacıyla başlayan ve estetik kaygıyla devam eden bir olgudur. İnsanoğlu Poleolitik devirden önce dikişsiz kıyafetler kullanmış daha sonra deri ve dokuma giysileri yaparak giyinme kültürünü oluşturmuştur. İlk kıyafetlerini ağaç yapraklarından ve kabuklarından yapan insanoğlu bu giyim eşyalarını sadece üzerindeki bağları bağlayarak kullanmışlardır ancak avcılık ve hayvancılıkla uğraşmaya başladıktan

sonra kıyafetlerini hayvanların derisinden dikmeyi öğrenmişlerdir. Neolitik devirde ip eğirme işlemlerini geliştiren insanoğlu kumaş giysiyi ortaya çıkarmıştır (B.Hinayat, A.Sucikova, 2011a: 9).

Başlangıçta insanlar, doğanın zararlı etkilerinden ve böcek ısırığından korunmak için vücutlarına saz, balçık, çamur ve yağ sürmüşlerdir. Sonra bunlarla bitki boyalarını kullanarak aşı boyasını, lal ve çiviti karıştırarak estetik maksatla her türlü yöntemle tenlerine resimler çizmişlerdir. Zamanla bu boyalar derinin altına geçerek dövme haline gelmiştir. Bununla beraber başlarına kuşların teleğini, hayvanların dişlerini hem koruyucu element olarak hem giyim sembolü olarak takmışlardır. Daha sonra insanların tenlerindeki dövmeler kumaşlar üzerindeki motifleri oluşturmaya başlamış ve bu durum hem estetik kaygıların hem de kötülüklerden korunma endişelerine cevap vererek bu durumun çözümü haline gelmiştir (B.Hinayat, A.Sucikova, 2011: 8).

Andronova, İskitler ve Hunlardan daha sonraki dönemlerde Kazakistan topraklarında imparatorluk kurmuş olan Türklerin kıyafet modelleri taş anıtların üzerlerine de çokça resmedilmiştir. Balballardan Türklerin başlıkları, kıyafetleri ve ayakkabılarının etnografya örneklerini de tespit edebiliyoruz. Orhun Yenisey anıtlarıyla balbal taşlarında M.Ö.VI-IX. asırlarda kağanların başlıkları ve kıyafetleri, bununla beraber silahları ve kemerleri taşa oyularak çizilmiştir. Türklerin başlıklarıyla kıyafetlerini Altay, Kırgız, Jetisu, Pencikent, Kültegin, Tuba taş anıtları üzerindeki resimlerden tespit edebiliriz (Ömürbekova, 2015a: 11- 12).

Göçebe Kazak halkının milli kıyafetleri Avrasya bölgesinde yaşayan göçebelerin kültürü ile sıkı bir etkileşim içerisindedir. Çok geniş bir alana yayılan bu topraklarda yaşayan göçebeler kültürlerini, adet, gelenek göreneklerini ve inançlarını Türk halklarına miras olarak bırakmışlardır.

Kazak halkının geleneksel kıyafetleri, Ekim 1 devriminden sonra araştırılmaya başlanmıştır. Kıyafetlerin özellikleri 1922- 1926 yıllarında Kazakistan'ın bütün bölgeleri gezilip, birçok milli kıyafet ile altın ve gümüşle yapılmış süslemeli her türlü eşya toplanarak bütün bölgelerdeki kıyafetler arşivlenmek suretiyle ortaya çıkarılmıştır (B.Hinayat, A.Sucikova, 2011b:10).

Bir milletin kültürünü koruyarak geleceğe aktaran ve yeni kültürel sentezler oluşturmaya yardımcı olan belgelerden biri de geleneksel sanatlardır. Tekstil ürünlerinden bazıları gelenekselleşmiş, ulusal kimlik oluşturmuş, çok azı ise evrenselleşerek dünya kültür alanında yerini almıştır. “Geleneksel tekstiller, zanaatkârların el becerilerine dayalı olarak ortaya çıkmış ve zamana bağlı olarak gelişimler göstererek kültür varlığı halini almıştır” (Akpınarlı ve Üner, 2019: 135).

Kazak toplumunun özelliklerini, yaşam biçimini yansıtan geleneksel Kazak giysileri ve kumaşları geçmişten bugüne gelen en güzel miraslardandır. Bu giysiler incelendiğinde, geçmişin sanat anlayışını, yaşam tarzını görmek mümkündür. Giysiler ayrıca, Kazak insanın zevkini, inceliğini, ortaya koyan bir belge niteliğindedir.

Bir milleti diğer milletlerden ayıran en önemli unsur geleneksel giysiler olduğundan Kazaklar maddi kültürlerinin göstergesi olan giysilerine, giysilerde kullanılan kumaşlarına büyük önem vermişlerdir.

Bu çalışmada, farklı ve özgün giyim unsurlarına sahip Kazak geleneksel kadın giysilerin kumaş özelliklerinin tespit edilerek; gelecek kuşaklara aktarılması, Kazak kadın giyiminde yer alan kumaşlardan esinlenerek çağdaş kadın giysi tasarımlarının yapılması amaçlanmıştır.

Bu amaçla Kazak geleneksel kumaşlardan esinlenilerek giysi tasarımı unsur ve ilkeler doğrultusunda özel günlerde giyilen kadın giysi tasarımları yapılmıştır. Çalışma kapsamında geleneksel giyim kumaş unsurlarını ön plana çıkaran 10 farklı modelde giysi çalışma çizimi yapılmıştır. Çalışmanın modele karar verme aşamasında çalışma çizimlerinden seçilen 3 giysi modeli için yapılan alternatif çizimler ile modeller geliştirilmiştir. Üretim için karar verilen 3 modelin model analiz formu ile ayrıntıları tanımlanarak çalışmada sunulmuştur.

Kazak geleneksel kumaşların çağdaş giysi tasarımlarında esin kaynağı olarak kullanılması amacına yönelik olarak yapılan değerlendirilme sonucunda; kumaş özelliklerinin yeni tasarımlara uygulayabileceği sonucuna varılmıştır. Çalışmada sunulan örnek tasarım süreci uygulamasının moda tasarımı eğitimi alan kişilere veya moda sektöründe çalışan profesyonel tasarımcılara özgün giysi tasarlamada yol gösterici olacağı ve katkı sağlayabileceği düşünülmüştür. Ayrıca, çalışmanın Kazak geleneksel kumaşların tanıtılması ve yaşatılması açısından da önemli olduğu düşünülmektedir. Geleneksel kumaşlardan çağdaş tasarımlar ve moda sektör açısından yapılabilecek öneriler getirilmiştir.

2. Kazak Geleneksel Kumaşlar

Bir ürünün sanatsal değerini artırmak, ürünü sıradanlaşmaktan kurtarmak ve katma değer yüklemek için tasarımcının, tasarım sırasında bilmesi ve dikkat etmesi gereken ölçütler vardır. Bu ölçütlerin başında malzeme bilgisi gelmektedir. Malzeme bilgisinin tasarıma katkısı ve tasarımda ifade biçimlerine etkisi oldukça büyük olmaktadır. Doğru yerde kullanılmış malzeme tasarımı farklı değer katmanlarına taşımaktadır. Öyleyse tasarımın bir sözsüz ifade biçimi olmasında ve tasarımcının kendisini ifade etmesine imkân sağlamasında malzemenin rolü yadsınamaz. Endüstriyel tüm üretimlerde malzeme bilimi geliştikçe malzeme çoğalmış ve üretim farklı mecralara doğru evrilmiştir. Yeni malzemelerin keşfi, yeni teknolojik özelliklerin eklenmesi veya yeni dijital imkânların kazandırılmasıyla malzeme biliminin ürün tasarımının gelişmesine katkısı devrimsel boyutta olmaktadır. “Fikrin form bulmasında başvurulan en önemli tasarım elemanlarından olan malzeme, sanatın çağdaşlaşma sürecinde kimi dönem değersiz, kimi dönem çok önemli addedilse de, o süreçlere günümüz koşullarından bakıldığında değeri daha iyi algılanabilmektedir” (Baklan Önal, 2018:12)

Eskiden Kazak geleneksel giysiler sadece doğal ürünlerden koyun, deve, keçi gibi hayvan yünlerinden ve tilki, kurt, samur gibi av derilerinden dikilmiştir.



(Görsel 1) Deri çeşitleri.

Kazak Geleneksel giysiler özel günlerde ve gündelik yaşamda giyilerek ikiye ayrılır. Özel günlerde ve gündelik giyilen giysiler kullanım yerine göre, kumaş özellikleri açısından değişiklik göstermektedir. Özel günlerde giyilen giysilerde kadife, ipek, yarı

ipek, saten ve simli kumaşlar; gündelik giysilerde ise pamuk, bez, çuha, basma kumaşlar kullanılmıştır (Yergeshova S, 2015)



(Görsel 2) Antik Sakaların kıyafetleri. Kazak Milli Giysisi, XVIII. yy. (Bast'ın illüstrasyon çalışması)



(Görsel 3) 7-9.y.y; 17. – 19 yy. Zengin Sınıfa Mensuplu Kazakların Milli Giysileri (M. Zhumagaliev).

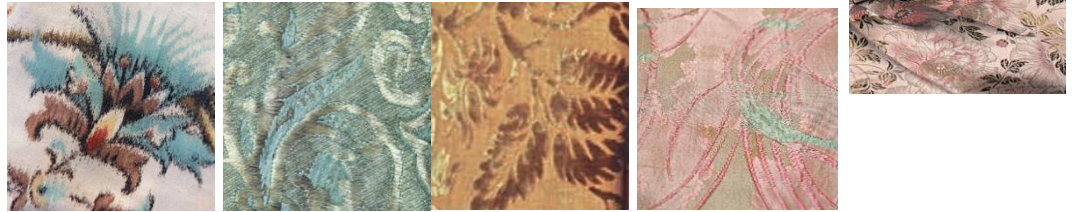
Hammaddeden ipliğe, kumaştan giysiye kadar geçen tüm süreci içine alan genel bir kavram olan tekstil, bu yapısıyla bilim, teknoloji, zanaat ve sanat alanlarını kapsamaktadır. Endüstri Devrimi ile birlikte zanaat alanlarının yoğunluğu azalmış, teknik alanların yoğunluğu ise artmıştır. Tekstil alanında da diğer yaratım alanlarında olduğu gibi tasarımcıların tasarımlarını somutlaştırma aşamalarında en önemli fonksiyonlardan bir tanesi malzeme bilgisidir. Tekstil söz konusu olduğunda dokuma, örme ve dokusuz yüzeyler ana malzeme olarak tanımlandığından bu malzemelerin teknik özellikleri, fiziksel, kimyasal ve mekanik yapıları tasarımın en önemli özelliğini oluşturmaktadır. (Gürcüm, B. H. & Öztürk, Ö. 2020).

Tüm tasarımcılar gibi tekstil alanında çalışan tasarımcılar da güncel malzeme bilgisine ve teknolojik gelişmelere hâkim olmalıdır. Aynı zamanda tekstilin neredeyse tüm segmentleri moda trendlerinden sezonluk olarak etkilendiği için tekstil ve moda tasarımcısının trendin gerektirdiği malzeme bilgisine de sahip olması ve sezonun

malzeme tercihlerini kavramış olması gereklidir. Tekstil ve moda insan ile temaslı ürünler tasarlanan bir alan olduğu için malzemelerin fiziksel ve kimyasal özelliklerin yanı sıra kullanım performansları ve bio uyumlulukları da önemli olmaktadır. Bu nedenle büyük miktarlarda üretim emri verilmeden önce tasarımlarda tercih edilecek ana malzemeler için giyim denemeleri veya performans testlerinin yapılması uygun olmaktadır. Geleneksel tekstillerin ve malzemelerin bu açıdan da yüzlerce yıllık kullanılmışlıkları bio-uyumlu yapılarının teminatı olmaktadır. Tasarımda kullanılacak yere, işleve göre kumaş seçildiği gibi bir kumaştan yola çıkılarak ürün tasarımı da yapılabilmektedir. Kumaş genellikle tasarımcıyla konuşur, yönlendirir. Bu nedenle malzemesini görerek tasarım yapan tasarımcının tasarım sonuçları daha etkin olmaktadır. Tasarımda kullanılacak yere, işleve göre kumaş seçildiği gibi bir kumaştan yola çıkılarak ürün tasarımı da yapılabilmektedir.

Kumaş genellikle tasarımcıyla konuşur, yönlendirir. Bu nedenle malzemesini görerek tasarım yapan tasarımcının tasarım sonuçları daha etkin olmaktadır.

Geleneksel tekstil ürünlerinde kullanılan, çeyizlerde, kitaplarda, fotoğraflarda, müzelerde, kültürel ve etnografik olarak kayıt altına alınmış kumaşlar (Görsel 4,5,6.) görülmektedir.



(Görsel 4) Jakarlı kumaş örnekleri.



(Görsel 5) Barkyt (kadife) kumaş örnekleri.



(Görsel 6) Parşa (parça) kumaş örnekleri.

19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında Orta Asya'da yaşayan halklar göçebe yaşam tarzından yerleşik yaşam tarzına geçmeye başladı. Sadece hayvancılıkla uğraşanlar yarı yerleşik, yarı göçebe yaşam tarzlarını hâlâ koruyorlardı.

Ekim devrimi öncesindeki verilerde göçebe halkların kıyafet dikiminde kullandıkları kumaşları inceleyen yazılı verilere rastlanmamaktadır.

Kaşkar'dan Orta Asya'ya ithal edilen kumaşlarla ilgili belgesel kaynakalara Ş. Ualikhanov'un gündeliklerinde ve çizimlerinde açıklanmaktadır. Ayrıca Türk halklarının sözlüğünde de değerli bilgilere yer verilmektedir.

Göçebe halkların kıyafetlerine ait malzemeler ve bunların dikiminde kullanılan kumaşlar, Moskova'daki tarih ve Orta Asya devletlerinin müzelerinde korunmaktadır. Müzelerdeki kıyafetlerin çizimlerinden ve resimlerinden ne tür kumaştan yapıldığını görülmektedir.

20. yüzyılın 50-70'li yıllarında bu bölgeleri inceleyen keşif gezisinin verilerine göre, Orta Asya halklarının yaşam koşulları aynı düzeyde gelişmiş ve birbirleriyle birleşmiştir.

Hayvancılıkla uğraşanların tümü, hayvancılık ürünü olan yünden kumaş dokuma işiyle uğraşıyordu.

Koyun yününden dokunan iplikleri giyim için nadiren kullanılmıştır. Beyaz ve kahverengi koyun yünü iki kumaş halinde eğrilip boyalı giysilerde kullanılmıştır.

Koyun yününden dokunan kumaşlar kaynar suya batırılarak ve yumuşatılarak pelerin, etek, pantolon, battaniye ve kemer yapılıyordu. Koyun yününden dokunan kumaşlar kaynar suya batırılarak yumuşatılarak pelerin, etek, pantolon, battaniye, paça ve kemer yapılıyordu.

19. yüzyılın sonlarında, 20. yüzyılın başlarında göçebe halkların büyük çoğunluğu, yerleşik yaşam tarzına geçiş nedeniyle pamuk yetiştirmeye ve bundan kumaş dokumaya başladı. Pamuklu kumaş dokuma mesleği özellikle Özbek halkları arasında yaygınlaşmıştır. Türkmenler de bu işin içindeydi. Kumaş dokumak için ayakla çalışan basit tezgahlar vardı. Pamuklu kumaşlar doğal boyalarla boyanırdı. Pamuklu kumaşlar arasında en yaygın olanı pamuklu bez kumaştı. Bez kumaş boyası düşük kaliteli pamuktan dokunmuştur. Pamuklu kumaşların genişliği 60 cm'e kadar dokunmuştur. Orta Asya'nın artık unutulmuş halklarının giysi dikiminde kullandığı kumaş türü, boyanmamış sarı kenevir (*Apocynum sibiricum*) bitkisinden üretiliyordu. Karakalpaklar kırmızı kenevir adı verilen bu bitkiyi kullanırlardı. Torca kumaş hakkında A.M. Nikolskiy'in, "Aral Havzası sularında balıkçılık mesleği" adlı çalışmasında ilk kez bundan bahsedilmiştir. I.I. Geyere göre işlenmiş kenevir lifi, güzellik ve parlaklık açısından ipeğe benzeterek çalışmasında belirtmiştir. Bu kumaş güçlü ve dayanıklıydı. Kırmızı kenevir buharda pişirilerek yün gibi dövülüyordu. Doğal gri renk sıklıkla kullanılmıştır ve pek çok kişinin bu tür kumaşı elde etmek zordu. VI-VIII yüzyıllarda Orta Asya halkları başka bir bitki türü olan keten kumaşa da aşına oldukları Çin ve Rus kaynaklarından görülmektedir. Bitkisel liflerden kumaş üretme geleneği, Aral, Volga nehrinin kıyısında yaşayan halklar ve Güney Sibirya'da yaşayan Türk dünyası dahil olmak üzere Orta Asya arasındaki etno-kültürel ve etnik bağları göstermektedir.

S. I. Rudenko'nun çalışmalarına göre, Karakalpaklar'ın kenevir kumaşına benzeri Altay'daki Sakaların antik dünyası olan 2. Pazyryk höyüğünde (MÖ V-IV yüzyıllar) bulunduğu görülmüştür.

Yurt dışından getirilen ipek ve yünlü kumaşlar çok eski çağlarda göçebelerin hayatına girmiştir. Kazakistan'ın topraklarında yaşayan Hun kabileleri, Çin'de üretilen ipek ve pamuklu kumaşları hediye olarak, yada ev eşyalarına değiştirerek elde etmiştir. Kenkol höyüklerinde (MÖ 1. yüzyıl) erkek ve kadın elbiseleri bulunmuştur.

Sırdarya'daki Zhetiasar höyüklerinde kırmızı kahve renkli ipek kumaş parçaları bulunduğu bilinmektedir. Bu da Orta Asya topraklarından geçen Büyük İpek Yolu kervanının göçebe halklar tarafından kumaşları satın alındığını gösteriyor.

Rusya'nın pamuklu kumaşları 19. yüzyılın ilk on yılında Orta Asya'ya ithal edilmeye başlamıştı. 1839'da Kazakistan'a gelen bir seyyah Batı Kırgızların kıyafetleri Rusların giysi biçimlerine benzeterek, Taşkent kumaşlarından dikildiğini belirtmiştir. Rus tüccarlar kumaş dokurken Orta Asya halklarının zevklerini dikkate alıyordu. M. Krasovsky'nin verilerine göre (19. yüzyılın ortaları), Kazak kıyafetlerinin dikildiği kumaşlar çoğunlukla diğer ülkelerden satın alındığını belirtmiştir.

19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında Kazaklar çoğunlukla fabrikalarda dokunan şıt, böz, kolenkör gibi pamuklu kumaşlardan kıyafet dikildiği bilinmektedir.

Varlıklı Kazaklar makpal, ipek, atlas, parça, çuha gibi çeşitli renkli kumaşlar satın almıştır. Aynı zamanda el sanatları ürünleri, ipek, yarı ipek (adras, bekasab, padshayı vb.) kumaşları da temin etmiştir.

Kazaklar dış giyim için **değerli kumaşlardan**: barqyt, tukaba, beren, bikasap, bolde, duryia, khamka, koykin, kygym, makhpal, mauty, mindala, payi, barshin, parsha, pulish, sang, tapta, ochdap, tibek, shuga, mana, lambok, dyrab, manat, masati, borlat, boyaq, buydas, zipuyn, daby, sylang, alçı, kasapdar, kalamy, kymkap gibi kumaşlardan giysiler giymiştir.

İpekli kumaşlardan: barşın, kinipas, kiris, kilankör, kuldiri, katipa, batsayi, sarpönke, sindip, tapta, torgon, torka, şâyı, kırmızı, atlas, kinauyz, chankhol, kilit.

Ucuz kumaşlardan: lambık, dike, uldırık, lastık, kenep, şojım, şıdagan, tobigan, supı, şıt, boz, teptik, akzu, kun-tun, tiben, saldeböz, metketon, tıke (S. Kenzheakhmetova)

Kamka-yaldızlı veya gümüş kaplı ince iplikten dokunmuş ipek bir kumaştır.

Katipa-çizgili, kadifeye benzeri ince bir ipek kumaş türüdür.

Manat- kadifeye benzeri pahalı bir dış giyimlik çuha kumaş türüdür.

Maut- yüzeyi ince tüylü kalın bir kumaştır.

Torka - en pahalı ipek kumaştır.

Batsayı -kalın ipek bir kumaştır.

Bikasap- ipekten dokunmuş çizgili bir kumaştır.

Duriya- parlak, sert dokunmuş bir ipek kumaştır.

Barshın-çizgili bir ipek kumaştır.

Tiben- çeşitli renkli kalın bir kumaştır.

Torgyn- pahalı bir ipek kumaş türüdür.

Makpal- sert dokunmuş, yumuşak, tüylü bir kadife türüdür. Kazaklar makpalı üç türe ayırmaktadır: siyah makpal - siyah kadife; koi makpal - tüylü puluş; kırmızı makhpal - kırmızı bordo kadife. Ancak Kazaklar genellikle pürüzsüz siyah kadifeyi makpal olarak adlandırır. "Tahta gibi kara, tahta gibi yumuşak" benzetmesinin anlamı budur. Mahpaldan ceket, pantolon, kadın elbiseleri dikilir, tuskıyızlar yapılır, şapkalar işlenir.

Shagi-ince, yumuşak ve temiz bir kumaştır.

Kızhym-yüksek kaliteli yünlü bir kumaştır, peluş.

Koykin-kalın iplikten dokunmuş kalın bir kumaştır.

Lanke - bir dış giyimlik kumaş türüdür.

Nasar- ipek bir kumaştır.

Pai- ipek bir kumaştır.

Parşa - altın ve gümüşle karıştırılmış, sert dokunmuş parlak ipek bir kumaş türüdür.

Ushtap- sert, az bir kumaştır.

İç giyimlik kumaşlarının birçok çeşidi ve adı bulunmaktadır. Kazaklar kumaşları ticaret sırasında Rusya'dan, Çin'den, Buhara'dan, İran'dan, Hindistan'dan, İstanbul'dan vb. ülkelerden kumaş tedarikini yapmıştır. Bundan dolayı kumaşlar çeşitli isimlerle adlandırılmıştır. Ne yazık ki aynı isimler yayılış bölgelerine göre farklı anılmakta, ayrıca aynı kumaşın türlerini karıştırma ve karşılaştırma eğilimi de eski çağlardan beri Kazaklar arasında yaygın olmuştur.

Shojim -yumuşak, ucuz ve ince bir kumaştır.

Sang- kalın, beyaz bir kumaştır.

Shyt-günlük hayatta sıklıkla kullanılan hafif ve ucuz ince bir kumaştır.

Sarpongke-astarlı ipek bir kumaştır. Boya, boyalı bir kumaş türüdür. Boyan bir tür renkli boyadır.

Borlat-ince kırmızı bir kumaştır.

Daby- bir tür ince beyaz kumaştır.

Lambek- dış giyimde kullanılan parlak siyah bir kumaştır.

Çuha-eski çağlardan beri yoksul köylülerin iç çamaşırı olarak kullandıkları el dokuması pamuklu kumaştır.

Geçmişte kazakların giysilerinin bir çoğunluğu ipekten yapılıyordu.

İpek güzelliğinin yanı sıra insanı boğacak kadar sert bir malzemedir. Bilim adamları, dut ipekböceği ipliğinin, giysilerin dikişlerine yumurta bırakmayı seven bit ve pireleri korkutup uzaklaştırma özelliğine sahip olduğunu keşfettiler. 18. yüzyılda hüküm süren sağlıksız koşullarda ipeğin değeri bu özelliğinden dolayı çok yüksekti.

Kazine kalın-ince dokunmuş ipek dokulu kumaş türüdür.

Ancak tekstil ve moda tasarımcısının bu konuda yapılmış pek çok araştırmayı bilmesi, bu eserlerin motif, desen, kompozisyon ve renk özelliklerini özümsemesi gerekmektedir.

Koleksiyon Örnekleri

Günümüzde geleneksel sanatlardan esinlenerek, özellikle geleneksel kumaşlarımızda yer alan etnik ve kültürel yapıyı tanıtmaya, değerlerini koruma ve bugünüme aktarma amacıyla tasarımcılar tarafından koleksiyonlar hazırlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda koleksiyon hazırlayan çok sayıda ünlü kazak moda tasarımcıları vardır. Bunlar Aya Bapani, Kuralai Nurkadilova, Aida Kaumenova, Aigul Kassymova, Balnur Asanova, gibi Kazakistanda ve yurt dışında çok tanılan tasarımcılardır. Bu tasarımcıların neredeyse hepsinin koleksiyonunda çağdaş geleneksel giysiler vardır. Bu amaç doğrultusunda koleksiyon hazırlayan moda tasarımcılar kreasyonlarında teknik ve kültürel yapı ile modern birleştirerek koleksiyonları bu açıdan dikkat çekmektedir. Yerel tasarımcıların çalışmalarında genellikle işleme tekniklerinden gobelen, tel kırma (Görsel 5), kapama (aplike) ve kanaviçe gibi tekniklerin kullanıldığı tespit edilmiştir.



(Görsel 7). Altın iplikle nakış süsleme örnekleri.



(Görsel 8). Bitkisel motifli renkli iplikli bezeme.

Koleksiyonlarında Kazak göçebe kadınının sözsüz ifadeleri olan motiflerden esinlenen yerel tasarımcılar, tasarladığı kıyafetlerde kullandığı renk ve motiflerle yansıtmaktadır. Kazak kadınının yaşadıkları dönemde bolluk, bereket, doğurganlık, evlilik hikâyesi gibi duygu ve düşüncelerini aktardığı sözsüz ifadelerini yani motifleri ise stilize edilmiş eşkenar dörtgen, kare, üçgen, tarak çizgi gibi bezemelerle, tel kırma, applike, kanaviçe teknikleriyle aktarmaktadır. Çalışmada, moda tasarım bölümünde, eğitim gören 3- sınıf öğrenciler tarafından geliştirilen geleneksel modern giysiler proje çalışması olarak yapılmıştır. Günün trendleri ve incelenen yerel tasarımcıların koleksiyonları doğrultusunda yeni, modern tasarımlar yapılmıştır. Ayrıca geleneksel motifli kumaş kullanılmasına özen gösterilmiştir. Yapılan tasarımlar dikimi gerçekleştirilecek uygulanmıştır.

58



(Görsel 9). Yerel tasarımcıların «Geleneksel» temalı koleksiyonları.

Aida Kaumenova SS/FW14; Aya Bapani FW SS/17-18; Kuralai Nurkadilova FW SS/17-18; Balnur Asanova FW SS/16; Aigul Kassymova FW SS/14-15 .

Sonuç



(Görsel 10) 'Alaşa' modern giysi koleksiyon örnekleri.



(Görsel 11) 'Alaşa' kumaşı.

İncelenen tasarımcıların koleksiyonlarında esinlenilen tema, stilize edilerek kullanılan motifler, renk ve teknikler ile kültürel kimlikler ve modern sentezlenerek objelerin işlevsel, tasarım ve estetik değerlerinin artırıldığı görülmüştür. İşlevsel, tasarım ve estetik değerleri artırılarak bir koleksiyon içerisinde sunulan objeler, yapılan sunum ve tanıtımlarla farkındalık yaratılarak geniş kitlelere ulaştırılmakta ve hedef kitle genişletilerek kültürel sürdürülebilirlik sağlanmaktadır. Günümüzde özellikle yeni yetişen tasarımcılar gelenekselliği yaşatmak için kültürel kimlik ve modern sentezleyerek koleksiyonlarını oluşturmaktadır. Tasarımcılar kreasyonlarını hazırlarken sunulan bu koleksiyonları inceleyerek analiz etmeli ve tasarladıkları objelerin işlevsel ve tasarım değerlerini artırarak hedef kitleyi genişletmelidir. Genişletilen hedef kitle ile tasarımlarda geleneksellik yaşatılırken sosyoekonomik kalkınmaya da katkı sağlanabilir. Geleneksel el sanatlarımız, gelenek ve göreneklerimiz ile birlikte kültürümüzü günümüze taşıyan kimliklerdir. Bu kimliklerden biri olan geleneksel kumaşlarımız, tasarlanacak ürünün belirlenmesinde esin kaynağı olarak, ürüne kendi kimliğini bozmadan getirilecek olan yenilik, işlevsellik ve anlam ile kültürel sürdürülebilirliği sağlamak açısından tekstil tasarımcıları için oldukça önemlidir. Geleneksel ürünlerden esinlenilerek üretilen kültürel tabanlı ürünlerde ihtiyaçların doğru belirlenmesinde geleneksel kumaş bilgisinin yanında malzeme bilgisinin de olması gerekmektedir. İhtiyaçlar Tekstil ve Moda Tasarımında Gelenekselin Yaşatılması doğrultusunda etnik ve kültürel yapı gözetilerek doğru ve eksiksiz malzeme ile tasarlanan objenin işlevsel, tasarım, estetik değeri artmakta ve böylece hedef kitle genişletilerek kültürel

sürdürebilirlik sağlanabilir. Günümüz trendlerini dikkate alınarak pazar araştırması yapılmış ve bu bilgiler doğrultusunda koleksiyonda ‘alaşa’ adlı modern, geleneksel kumaş kullanılması uygun görülmüştür. Bu geleneksel kumaşı bej saten kumaşla kombin edilerek uyum sağlamıştır. Koleksiyonda 3 takım yer almıştır. 1- model A-biçimli elbiseden oluşmaktadır. Elbise iki parçadan üstü korse altı etekten yapılmıştır. Korsenin dekolte kısmına hacimli volan uygulanmasında kazak geleneksel giysilerden temin edilen bir unsur diyebiliriz. Elbisenin uzunluğu diz hizasında kesilmiştir. Geleneksel kumaşı korsede uygulaması daha estetik görünmüştür. 2- model takım olarak dikilmesi uygun görülmüştür. Takım uzun korse ve pantolondan oluşmaktadır. Pantolonun paçalarına ve korseye geleneksel kumaşı uygulaması düşünülmüştür. 3-model dize kadar inen elbiseden oluşmaktadır. Elbise iki parçadan; elbise ve asimetri korsajdan uygulanmaktadır. Elbise kare yakalı, uzun, yırtmaçlı karpuz kollu. Modelin kol ve korsajı bu kumaştan uygulanmıştır.

Kaynakça

1. Akpınarlı H.F. ve Üner, İ. (2019). Geleneksel Tekstillerin Özellikleri Ve Çeşitler. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.34, 133-145.
2. Baklan Önal P. (2018). Sanatta Malzemenin Yaratım Sürecindeki Rolü ve Seramik Sanatında Esere Özel Bünye Kullanımı. Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Seramik Anasanat Dalı Yayınlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi.
3. Hinayat B., Sucikova A. (2011). Kazak Geleneksel Giyim.
4. Ömürbekova M. Sak (skif 2004). Tarihi ve Medeniyeti A., «Ziyat Press».
5. Gürcüm, B. H. & Öztürk, Ö. (2020). Tekstil ve Moda Tasarımında Gelenekselin Yaşatılması.
6. Rudenko S.I. İskitler döneminde Altay kültürü ve nüfusu. (1953:403.)

İnternet Kaynaklar

1. URL-1 <https://eurasianfashionweek.com/aya-bapani-fw-2017-2018/>